

Seterregistrering

Kari Stensgaard

«Setring er en viktig del av den norske kulturarven, og seterlandskapet har mange unike miljøkvaliteter.» Dette slås fast i Landbruks- og matdepartementets miljøstrategi for 2008-2015. Skog og landskap er i gang med et registreringsprosjekt der vi undersøker hvordan det står til med støls- og setermiljøene i dag. Er miljøkvalitetene så mange og unike som vi liker å tro?

Utvalgskartlegging

Gjennom kartlegging av et utvalg av seterlandet vil vi få fram statistikk om hva setrene består av, hvordan de brukes i dag, og hvilken tilstand det er på bygninger og setervoll.

Hva gjør vi?

For å finne ut hvor vi har og har hatt setring har vi brukt Nasjonalt bygningsregister, SEFRAK-registeret (hovedsakelig hus bygget før 1900), Aktiv seter 2007 og Sentralt Stedsnavnregister. Deretter er landet delt inn i ruter på 5 x 5 km. I bortimot en tredel av de nesten 15 500 rutene fant vi informasjon om seter. Videre er det gjort et tilfeldig uttak av 300 ruter som besøkes i felt og hvor alle setre og rester av setre registreres.

Registreringen konsentreres om selve seteranlegget med voll og bygninger, mens beitelandskapet i utmarka omkring ikke tas med.

Tidsplan

Arbeidet fordeles over sju feltsesonger, med start i 2009 og planlagt avslutning i 2015.

Verdier

I dag fyller setrene ulike roller, bl.a. som produksjonsanlegg, fritidsanlegg, turistbedrift eller kulturminne, og kan ha mange ulike kvaliteter. Med utgangspunkt i setra som kulturarv, verdsetter vi seteranlegg hvor bygninger er bevart med tradisjonelt lokalt preg, og hvor helheten er bevart slik at man kan forstå sammenhengen mellom de ulike elementene og med landskapet rundt.

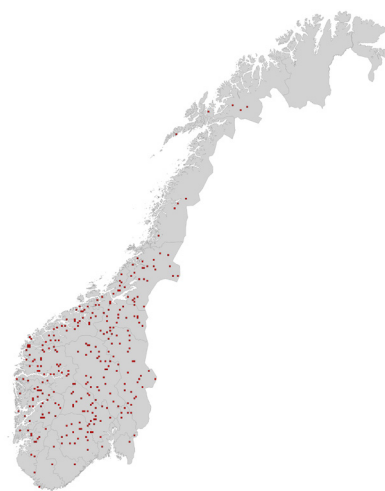
Kartet viser lokalisering av 300 registreringsflater.

Med tanke på at det har vært setring i alle fylker, har utvalget dårlig dekning i nord og helt i sør.

I sør skyldes dette antagelig at setringen opphørte tidlig og at fysiske spor og stedsnavn er blitt borte.

I nord kommer i tillegg inn at bruken av sommerfjøs har vært mer vanlig enn setring.

Flatene berører 167 kommuner og 17 fylker. I overkant av 2000 seteranlegg vil bli registrert.

Seterbruket har vært svært omfattende i Norge, og har skapt et landskap med store biologiske og kulturelle verdier. Hvordan framstår seterlandet i dag, blir verdiene tatt vare på? Motiv fra en nedlagt støl nær Bøyabreen i Balestrand, Sogn og Fjordane i 2012.

(Foto: Oskar Puschmann, Skog og landskap)

Hva ser vi?

Halvveis i kartleggingen har vi sett mange sammenraste hus og tilgrodde setervoller, spesielt der setringen opphørte tidlig. Men også i aktive og lett tilgjengelige seterstrøk finner vi mye forfall. Bare 63 % av bygningene vi har registrert til nå har vært i god stand, og i aller dårligst forfatning er uthusene.

Drøyt halvparten av seteranleggene er i aktiv fritidsbruk, og hver femte setervoll blir slått eller beitet. På 5 % av anleggene er det melkeproduksjon, mens på bortimot 25 % ser vi ingen tegn til bruk.

Ulike driftsmåter og varierende terreng- og værforhold har ført til et mangfold av bygningstradisjoner på setrene våre. Antall hus, størrelse, utforming og materialbruk varierer. Mange steder har vindforhold og skredfare bestemt plasseringen av husene. I alle landsdeler har imidlertid nøkternhet og gjenbruk vært et gjennomgangstema. Seterstua på bildet med skiferkleddes laftevegger hører til i Nord-Gudbrandsdalen.

Omfattende turistanlegg kan vanskeliggjøre aktiv seterdrift og de kan bidra til å endre landskapet betraktelig. Der hvor turismen ikke «kveiler» det gamle seterlandskapet, kan turfolk utgjøre en ressurs og bidra til bevaring og levende miljøer bl.a. ved at de holder gamle stier åpne og kulturhistorien varm - eller i det minste på en lunk.

Vi ser at hytter gradvis har overtatt for seterhus i mange seteranlegg, og at det kommer inn nye elementer som reduserer seterpreget. Samtidig treffer vi på engasjerte eiere som tar godt vare på sine anlegg slik at det fortsatt er mange innholdsrike og verdifulle setermiljøer å finne.

Plattinger, grillhytter og verandaer er praktiske og fine å ha på hytta, men de har ingen tradisjon på setrene.

Forfall og gjengroing forekommer i setertrakter over hele landet. Når dyrehold og slått opphører, er det i første omgang løer, deretter fjøs som forfaller eller fjernes. Seterstua holdes ofte vedlike som husvære til jakt- og fritidsbruk.

Et godt eksempel på gjenbruk av uthus: Ved pilgrimsleden i Oppdal har man innredet en enkel overnattingsplass for vandrere, refugium, i et gammelt seterfjøs.